

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Zo begon de reformatie door Samuël

II.

Het boek Samuël verhaalt, hoe de HEERE in grote barmhartigheid Zijn Israëlitische kerk heeft willen oprichten uit het diepe verval, waarin zij tijdens het Richtertijdvak was geraakt.

Hoe is die reformatie begonnen?

Wel, eigenlijk net als de meeste reformaties. In de eerste plaats zonder enige tamtam; feitelijk in stilte. In de tweede plaats met een vernieuwde Woord-dienst.

Laten we met dat eerste eens beginnen.

Waarom heeft Hanna gebeden? U zult zeggen: om een kind natuurlijk. Ongetwijfeld. Ze lag snikkend op de vloer van Gods woning, omdat ze zo zielsgraag moeder wilde worden. Toch bad ze niet om een kind met de enige bedoeling dat eens fijn te kunnen vertroetelen. Een kind voor háár alleen. Hanna bad ook om een kind voor de HEERE.

Wanneer we haar loflied lezen in 1 Sam. 2 komen we onder de indruk van de grote profetische blik, die een vrouw als Hanna heeft gehad. Zij is er één geweest van het overblijfsel in Israël, dat schreide om de treurige toestanden rond de woning van Jahweh te Silo. Zij zal Hofni en Pinehas wel hebben gekend en misschien ook wel de vrouwen hebben gezien, die 's nachts bij deze priesters lagen. Wie weet hebben zij en haar man 't ook wel eens beleefd, dat zo'n brutale priesterknecht z'n drietand kwam steken in het offer, dat zij aan Jahweh kwamen brengen, 1 Sam. 2 : 12—17. Zou Hanna niet gedacht hebben: O, ik wou, dat ik nu eens een jongen kreeg, die Gods volk kon terugvoeren naar het Woord en het Verbond van Jahweh?

Juist in aanmerking genomen en haar grote gelofte en haar diepe Schriftkennis, mogen we in haar snikken voor Gods aangezicht niet alleen horen het echt vrouwelijke verlangen naar een kind, maar ook het vurige verlangen van een profetes naar kerkherstel. Als Jahweh aan Hanna maar eens een zoon wilde schenken, dan zou zij hem volledig afstaan aan Jahweh, zodat hij helemaal voor Hem zou zijn en niet voor de Baäls.

„HEERE, der heerscharen, indien Gij werkelijk naar de ellende Uwer dienstmaagd omziet en mij gedenkt en uw dienstmaagd niet vergeet, maar aan uw dienstmaagd een mannelijke nakomeling geeft, dan zal ik dien voor zijn gehele leven den HEERE geven en geen scheermes zal op zijn hoofd komen.” 1 Sam. 1 : 11.

Deze geprevelde woorden zijn omhoog gestegen... door de wolkenhemel heen... en hebben de oren bereikt van de God van Israël, die de hemel en de aarde gemaakt heeft en die de moederschoot openen en sluiten kan.

„Toen (!) Elkana gemeenschap had met zijn vrouw Hanna, dacht de HEERE aan haar...” 1 : 19. Op dat ogenblik. Toen dacht de HEERE aan haar gebed om een zoon-voor-de-reformatie-der-kerk. Toen

dacht Hij in grote barmhartigheid aan Zijn weerspannige volk, aan zijn Baäldienst, aan zijn kermen vanwege de druk van zijn vijanden, aan zijn dreigende ondergang in het heidendom, waaruit de HEERE Israëls vader, Abraham, eens verlost had. En toen begon de HEERE in de schoot van Hanna 't kind te borduren, dat eenmaal beginnen zou Israël terug te voeren naar Hem en Zijn Verbond. Toen merkte Hanna wat later: ik ben in verwachting!

Een jaar of vier, misschien vijf, later, als Samuël nog maar net van de borst af is, brengt Hanna haar enige kind naar de HEERE in Silo. Zij heeft z'n kleertjes voor een jaar in orde gebracht. Van nu af is haar kleine, haar enige jongen, helemaal voor de HEERE. Zij, de getergde, die, jarenlang kinderloos, haar man heeft moeten delen met een ander, die hem wél kinderen schonk en dat Hanna goed liet voelen, zij geeft al haar moederweelde prijs. En als ze haar kleuter weggebracht heeft, dan zingt ze een loflied, waarvan de eerste woorden aldus luiden: „Mijn hart juicht in de HEERE!”

Wat een liefde voor de HEERE en Zijn heilige woning, voor Gods volk, voor Gods Woord, voor Gods koninkrijk bezat deze vrouw! Zij is zonder twijfel één van de grootste moeders in het Koninkrijk der hemelen!

Maar de HEERE heeft haar beloond!

Niet alleen kreeg ze na Samuël nog drie jongens en twee meisjes, maar juist in haar oudste, die ze aan de HEERE had afgestaan, heeft Hij haar beloond.

Háár oudste jongen werd de geestelijke vader van David! En zó eigenlijk de man, die in Israël het geestelijke fundament legde voor de tempel van Salomo.

Háár jongen leidde Israël terug naar het Woord.

Háár jongen stichtte profetenscholen. Haar jongen...

Zó is de HEERE en zó is Zijn manier van doen.

INHOUD

Zo begon de reformatie door Samuël (II)	F. v. D.
Rondom het drama van Nieuw-Guinea (VIII)	C. V.
Het kerkelijk leven in België (II)	J. M.
„Geest” en „Ziel” in de heilige Schrift	B. T.
Over de Afgescheidenen en hun Scholen (I)	C. V.
Jan Romein (1893-1962) I	R. H. B.
Boekbespreking	C. V.
Persschouw	J. M. en P. A. H.
Ingezonden	
Van hier en ginds	
Kerknieuws	

Hij heeft de grote reformatie van Zijn dienst en heiligdom na de verschrikkelijke Richtertijd geschonken op het gebed van Zijn overblijfsel. Ja, Hij schonk de reformator van die dagen op het gebed van een kinderloze vrouw!

Dat was het allereerste begin van die reformatie.

Een snikkende vrouw op de vloer van Gods Huis.

Zó stil en zó onaanzienlijk begon het.

En wij praten vaak alleen/ maar over grote mannen. Over Luther en over Calvin en over Guido de Brès. Maar wat denken wij nog aan de moeder van De Brès, die toen ze van haar jongen in verwachting was de HEERE bad, of haar kind een prediker mocht worden?

Vrouwen en moeders kunnen tot grote dienst verwaardigd worden in het Koninkrijk der hemelen. Wie weet aan welke eenzame bidders — of bidsters? — wij de reformatorische oplevingen te danken hebben in de 16e eeuw en in de laatste twee eeuwen? Wie zal 't zeggen? Maar de HEERE weet het.

Van veel kerkewerk zien we niets en wéten we niets.

Beter gezegd: nóg niets. Want wat Hanna zong is wat haar zelf betreft nu al vervuld: „Hij heft den geringe (als zij was) op uit het stof; ... om hem te doen zitten bij edelen, en een erezetel te doen verwerven (in het Koninkrijk Gods)”, 2 : 8.

Barendrecht.

F. van Deursen.

Rondom het drama van Nieuw-Guinea

VIII.

Een nieuwe lente

Het is een verademing als bij het overzien van de koloniale geschiedenis het einde van de vorige eeuw in het zicht komt.

Na al het beschamende dat men daarvoor moest constateren vertoont zich dan aan ons een geheel ander beeld.

Het koloniaal beleid van de Ned. regering wordt dan namelijk steeds meer beheerst door het principe van de z.g. „ethische politiek”. Dat wil zeggen: door het beginsel dat Nederland zijn koloniën niet als „wingewest” mag beschouwen maar de roeping heeft met

alle krachten er naar te streven voor Indië in ieder opzicht ten zegen te zijn.

Die politiek was reeds jarenlang bepleit door de antirevolutionaire staatslieden.

Vooraf Keuchenius — een van de meest principiële staatslieden welke de anti-revolutionaire partij ooit heeft gekend — heeft daarvoor gestreden.

Hij was als geen ander bekend met de Indische problemen. Na van 1855-59 secretaris-generaal van het Departement van Koloniën te zijn geweest, was hij zes jaren lang lid van de Raad van Nederlands Oost-Indië, het advies-college van de Gouverneur-Generaal.

Na deze „voorbereiding” kwam hij in 1866 in de Tweede Kamer. En na heel veel ellende te hebben doorleden werd hij in 1888 minister van Koloniën.

In zijn felle strijd tegen de uitbuiting van Indië door de staat had hij steun ontvangen van de vooruitstrevende jonge liberalen en zo schreef hij in 1866: „Met betrekking tot de koloniën hebben de conservatieven steeds een hoogst noodlottig stelsel van staats-exploïtatie voorgestaan, en tot handhaving daarvan het christendom gewerd en het opiumgebruik begunstigd. Voor zoveel de stappen, die gedurende de laatste jaren in dit opzicht op de goede weg gedaan zijn, te danken zijn aan de oppositie der liberalen of aan hun invloed, behoort ook de anti-revolutionair hun medewerking op prijs te stellen en die boven de Christus-werende Mammondienst der koloniale conservatieven te verkiezen.”

Keuchenius ijverde voor een regeerbeleid dat, met wegneming van allerlei belemmeringen, de verhoging van de maatschappelijke welvaart der inlandse bevolking aanmoedigde en bevorderde. Maar, zo verklaarde Keuchenius uitdrukkelijk, deze politiek zal niets uitwerken indien daarmede niet gepaard gaat de verwerping van het stelsel, „dat geen verkondiging van het Christendom onder de Mohammedanen in de binnenlanden toelaat”.

Verhoging van stoffelijke welvaart zou naar zijn vaste overtuiging de inlandse bevolking niet werkelijk baat brengen. Vrije prediking van het evangelie was noodzakelijke voorwaarde voor haar geestelijke en morele ontwikkeling.

Als men er van spreekt, dat onder de inlandse bevolking beschaving moet worden verspreid, dan dient, zo schreef Keuchenius, eens de vraag te worden gesteld, welke beschaving bedoeld wordt. Als men op een beschaving het oog heeft waarbij Christus en dien gekruist een dwaasheid en een ergernis wordt gemaakt, dan begeert men slechts, dat Nederland, door de volken van Indië in zulk een beschaving te doen delen, hun ellende vermeerderde, zijn eigen graf delve, en over het vaderland en zijn koloniën de vloek des Allerhoogsten inroep.

Of wacht men de dank van Indië, wanneer het van Nederland zal geleerd hebben, dat zijn tot nog toe niet uitgeschud geloof aan een rechtvaardig en heilig God een gevolg was zijner onkunde?

Meent men, dat wanneer de banden die Indië aan de hemel verbinden, door de hand van Nederland zullen zijn van een gereten, die, welke Indië aan Nederland hechten, sterker zullen klemmen?

Of vleit men zich, omdat het Boek der Openbaring is weggecijferd en de Heer des Hemels en der Aarde tot eeuwig zwijgen veroordeeld, dat Hij het woord zal terugnemen: „zie, Ik kom haastelijk; en mijn loon is met Mij, om een iegelijk te vergelden, gelijk zijn werk zijn zal?”

Geheel in dezelfde geest als Keuchenius liet Kuyper zich uit. In een artikel van De Standaard van 12 februari 1873 trok hij fel van leer tegen het „ellendig koloniaal beheer in het verleden”. En hij riep uit dat ter verbetering daarvan slechts één weg open stond. Deze namelijk: „In de boezem van Neerlands volk zelf moet zich het levend Christendom zó scherp van het Naam-Christendom scheiden, dat ten leste ook de Javaan dat verschil inziet, en de Christus niet meer smade om wat, door wie Hem niet volgen, wordt misdreven.

Daartoe zij de tegenstelling zo scherp mogelijk. Ons program vlak het omgekeerde van wat het Naam-Christendom in zijn banier schreef.

Bij hen: een roemen over ons verleden in Indië. Bij ons: belijdenis van schuld; van de schuld der vaderen en schuld onzer eigen eeuw.

Bij hen: godsdienst onderaan op de lijst, eerst in aanmerking komend als elk belang bevredigd werd, en daarom steeds weer tegenwerkt. Bij ons: godsdienst vóór alles. Voor geen belang een plaats, eer haar recht geschiede.

Bij hen: de landen van Indië ons ten bate gegeven. Bij ons: wij met de Javaan onderworpen aan dezelfde eis van recht en gerechtigheid.”

Zo schreef Kuyper. Hij gaf het parool uit: „We hebben niet te vragen wat Java ons

geeft, maar alleen: wat wil God, dat we voor Java zijn”.

In het Antirevolutionaire program van 1878 werd ten aanzien van het koloniale vraagstuk uitgesproken, „dat de baatzuchtige neiging van onze staatkunde, om de koloniën voor de kas van de Staat of van de particulier te exploïteren, dient plaats te maken voor een staatkunde van zedelijke verplichting; en diensvolgens in de lijn, herhaaldelijk door antirevolutionaire staatslieden, wier inzicht op bestudering der quaestie gegrond was, aangegeven, alle belemmering voor de vrije prediking van het Evangelie dient opgeheven; bij het lager onderwijs het bijzonder initiatief van het Europees bestanddeel aanvankelijk dient gesteund; tegenover het Mahomedanisme het Christelijk karakter der natie niet verloochend; en zo de politieke als sociale en oeconomische verhouding in overeenstemming gebracht worde met de eis der Christelijk-historische beginselen.”

De grote vraag welke hierbij rees was evenwel: Hoe kan en moet dit beginsel worden **geconcretiseerd**? Wat moet er in Indië worden gedaan als men zich door dit beginsel laat beheersen.

Ten aanzien van de in deze vraag gestelde kwestie kiest Kuyper „het stelsel van voogdij”.

Dat wil zeggen: Nederland moet optreden als voogd over Ned. Oost-Indië. En wat hij daarmee bedoelt omschrijft hij aldus: „Van Voogdij let wel, niet om deze volkeren aldoor onmondig te houden, maar om ze voor wat ze zijn, d.i. voor onmondigen te nemen, en alsnu tegenover deze onmondige natiën de drieërlei zedelijke verplichting te aanvaarden, waaronder elk voogd tegenover zijn pleegkind staat, t.w. a. om het zedelijk op te voeden; b. om zijn bezit te zijnen meesten bate met overleg te beheren; en c. om het in de toekomst, zo God wil, het innemen van zelfstandiger positie mogelijk te maken.”

Zoals we reeds schreven kwamen aan het einde der vorige eeuw de progressieve liberalen en de anti-revolutionairen ten aanzien van het praktisch beleid in de koloniale aangelegenheden voor een groot deel met elkaar overeen. En zo zien we dat voor een goede zestig jaar liberalen als Cremer, Snouck Hurgronje, Van Heutz met mannen als Kuyper, Idenburg, Colijn gaan samenwerken om de ethische politiek te realiseren.

In 1899 verscheen in De Gds het sindsdien beroemd geworden artikel van C. Th. van Deventer **Een Eereschuld**. Daarin bepleitte hij de terugbetaling uit 's lands kas van een deel der vroeger uit Indië weggesleepte schatten. Hij schreef daarin o.a.: „De waarheid is niet

langer te bemantelen, dat wij in de vervulling onzer plichten tegenover Indië, tegenover Java in de eerste plaats, in vele en voorname opzichten te kort schieten”. Dat gold zowel de geestelijke als de materiële belangen der bevolking. Beide werden van overheidswege „geheel onvoldoende bevorderd”.

De financiële en economische toestand van Nederlands Oost-Indië, zo schreef Van Deventer „zou aanmerkelijk gunstiger zijn, indien Nederland ten opzichte van zijn koloniaal gebied niet jaren lang een stelsel van regering gevolgd had, waarmede Engeland reeds in de vorige eeuw voorgoed brak, en dat, in deze eeuw, slechts door één koloniale mogendheid buiten Nederland, door Spanje — en wij weten met welk resultaat! — in toepassing wordt gebracht: het stelsel van exploitatie der kolonie ten bate van het moederland!... De restitutie der indische millioenen — dat is de **ereschuld** van Nederland aan Indië, **ereschuld**, omdat haar kwijting niet door geschreven rechtstitels, maar door die hogere wet, die men de wet der eer en der eerlijkheid, geboden wordt.”

Zo schreef Van Deventer en de algemene instemming waarmee zijn artikel werd ontvangen bewees dat er een kentering was ingetreden in de opvatting omtrent Nederlands roeping ten opzichte van Oost-Indië!

Zo werkten alle factoren samen om de langzaam gegroeide overtuiging, dat het welzijn van de Inlandse bevolking het richtsnoer van de koloniale politiek der regering moet zijn, in daden om te zetten.

Het is de ere van het ministerie Kuyper dat in de eerste troonrede welke tijdens het bewind daarvan door de Koningin werd uitgesproken de zedelijke roeping van Nederland ten opzichte van Ned. Oost-Indië met grote kracht en duidelijkheid voorop werd gesteld.

In deze troonrede werd namelijk gezegd:

„Als Christelijke Mogendheid is Nederland verplicht... geheel het regeringsbeleid te doordringen van het besef, dat Nederland tegenover de bevolking dezer (Indische) gewesten een zedelijke roeping heeft te vervullen. In verband hiermede trekt de mindere welvaart der inlandse bevolking op Java mijn bijzondere aandacht. Ik wens naar de oorzaken hiervan een onderzoek te doen instellen. Aan de bepalingen ter bescherming van de onder contract werkende koelies zal gestrenge hand worden gehouden.”

Dit was in de volle zin van het woord een nieuwe lente en een nieuw geluid!

Progressieve libealen en zelfs socialistenvingen deze woorden gunstig!

Er zou „wat groots” gaan gebeuren in onze Oost.

C. V.

Het kerkelijk leven in België

II.

Twee eeuwen van duisternis.

Ons vorig artikel over het **verleden** van België eindigden we met de mededeling dat na de veroveringstocht van de hertog van Parma voor de tweede maal een zeer groot aantal mensen de Zuidelijke Nederlanden verlieten om veiliger streken te zoeken. Velen gingen naar de Noordelijke Nederlanden. Het waren niet de minsten die de wijk namen om het geloof. De republiek der Zeven verenigde Provinciën ging haar gouden eeuw tegemoet mede dank zij zoveel Belgen die met hun bekwaamheden de noordelijke gewesten kwamen dienen. Het Zuiden ging donkere eeuwen tegemoet. Eeuwen waarin het reformatorisch christelijk geloof in België vrijwel volkomen uitgeroeid was.

Philips II van Spanje, liet de Zuidelijke Nederlanden na aan zijn schoonzoon Albertus en zijn dochter Isabella. Hun beider fijn geschilderde portretten hangen nog in het Rijksmuseum in Amsterdam.

Beide hebben met volle overtuiging de zaak van de Contra-Reformatie gediend. De orde der Jesuiten kreeg hun volledige steun. De immigratie van Ierse en Engelse

nonnenorden werd bevorderd. Het aantal kloosters vermeerderde snel. Op eigen kosten liet aartshertog Albertus van Oostenrijk vele relikwieën uit de Noordelijke Nederlanden redden en naar deze zuidelijke gebieden brengen. Processies, kruiswegen, novenen, de verering van wonderdoende beelden, de veelvuldige biecht werden sterk gestimuleerd.

Dr. A. J. Bronkhorst, hoogleraar aan de Protestantse Theologische Faculteit te Brussel, heeft geschreven dat niet de Belgische volksaard, zoals men wel eens zegt, maar de systematische „herroomsing” op België het R.K. stempel heeft gedrukt, dat het land tot heden toe in menig opzicht nog draagt.

Hij schrijft dat ongetwijfeld de Staten-Generaal der Noordelijke Nederlanden vele malen geprobeerd hebben voor hun geloofsgenoten in het Zuiden wat groter burgerlijke vrijheid en wat meer maatschappelijke levensruimte te bereiken. Het is hun echter nimmer gelukt. Meer dan tijdelijke matiging konden zij nooit verkrijgen. Zeker ook in de Noordelijke Nederlanden was geen volstrekte godsdienstvrijheid, maar de wijze waarop in het Noorden de rooms katholieken behandeld werden,

verhoudt zich tot de behandeling der protestanten in het Zuiden toch wel als de dag tot de nacht, schrijft dr. Bronkhorst.

In zijn kleine brochure „Het Protestantisme in België”, uitgekomen in het jaar van de Wereldtentoonstelling in Brussel, lezen we over deze tijd van duisternis:

„In deze eeuwen leerde men de bevolking van deze streken om het Evangelisch Christendom als een buitenlandse godsdienst te gaan beschouwen, die hier alleen door import zou kunnen wortel schieten. Dat het Calvinisme in het Noorden eerder import uit België zou kunnen worden genoemd, werd daarbij wel niet duidelijk. Toen in de 18e eeuw Noordnederlandse soldaten in Zuidnederlandse steden in garnizoen kwamen, op grond van het zogenaamde Barrièretractaat van 1715 (om een beschermende barrière tegen Frankrijk te vormen) werd dit er uiteraard niet beter op. Hervormden, zo kon men toen beweren, waren mensen, die de godsdienst van de gehate soldaten uit het Noorden hadden aangenomen.... We sparen u de trieste details uit deze moeilijke eeuwen van voortdurende vervolging en druk.

De vrijheid zou beginnen onder de Oostenrijkse keizer Jozef II, de heer der Oostenrijkse Nederlanden (1780—1790). De keizer was een aanhanger van de beweging van de „Verlichting”, die in de 18e eeuw grote invloed had en o.a. de verdraagzaamheid in godsdienstig opzicht voorstond. Zo vaardigde hij op 12 november 1781 het Edict van Tolerantie uit, waardoor het niet langer een misdaad was om God naar Zijn Woord te willen dienen en waardoor de Reformatorische Christenen enkele rechten kregen. Nu wisten zij tenminste hoe zij hun doden mochten begraven....

Vier kleine gemeenten hadden zich door zes generaties van onderdrukking heen weten te handhaven. Bekend is het Geuzendorp Maria Horenbeke in Oost-Vlaanderen, waar de gemeente teruggaat tot de eerste jaren van het Calvinisme in de Zuidelijke Nederlanden.”

Toen kwam de Franse tijd. Na de Franse tijd vormde België een koninkrijk met Nederland onder de regering van koning Willem I van Oranje. De regering van deze Oranjevorst riep in België steeds meer weerstanden op. Van de zijde der roomsen. Die vonden hem te protestant. Van de zijde der liberalen. Deze vonden hem te autoritair. Het einde van deze weerstanden was de zogenaamde opstand en de oorlog tussen België en Noordelijk Nederland. Toen België zich in 1830 van de koning van Nederland afscheidde waren de rooms-katholieke en de liberale politici het gedurende korte tijd hartelijk met elkaar eens. Het gevolg van deze eensgezindheid voor korte termijn, is geweest dat het roomse België een zeer liberale grondwet heeft gekregen, waarin alle godsdiensten gelijke bescherming en gelijke rechten van staatswege toegezegd gekregen hebben, zegt dr. Bronkhorst.

Volgens hem waren er in 1830 acht protestantse gemeenten in heel België. Deze ontvingen toen erkenning van staatswege en verenigden zich tot de **Bond van Kerken** (23 april 1839). Hun aantal groeide langzaam tot 37 gemeenten en evangelisatieposten in 1958.

Deze **Bond van Kerken** heeft een zogenaamde synodale directie. En deze synodale directie of leiding wordt door de Belgische regering beschouwd als de officiële vertegenwoordiging van het Belgisch protestantisme. In samenwerking van regering en synodale directie worden de godsdienstleraren voor het protestantse godsdienstonderwijs op de staatscholen benoemd, de aalmoezeniers voor de strijd-

krachten, de gevangenen, de ziekenhuizen enz.

Het is een wonder dat de protestantse christenen in het roomse België in de vorige eeuw deze vrijheid en erkenning hebben gekregen. Dank zij de liberalen. U begrijpt dat de Belgische protestanten anders dan de gereformeerden in Nederland, vele jaren in de politiek hun stem hebben uitgebracht op liberale lijsten. Aan die partij dankten zij hun godsdienstvrijheid en van deze partij moesten zij de verdediging van hun belangen en rechten hebben.

Het verlangen tot een krachtige evangelisatie-arbeid in dit roomse land heeft de **Belgische Zendingkerk** in het leven geroepen. In 1837 was het Belgisch Evangelisch Genootschap opgericht, dat na tien jaar tengevolge van evangelisatie-arbeid, reeds elf gemeenten had mogen stichten en acht lagere scholen. In 1848 werd dit genootschap, opgericht voor evangelisatiewerk, omgezet in de **Zendingkerk**. Het lijkt vreemd dat een genootschap zich omzet in een kerk. We gaan op de geschiedenis niet in omdat we die op het ogenblik niet in details kennen en omdat dit ook niet

het doel van deze artikelen is. We constateren slechts. We constateren ook, dat deze **Zendingkerk** geen subsidies van staatswege verlangt en ook niet ontvangt. Zij wil haar onafhankelijkheid van de staat tot iedere prijs handhaven. Deze kerk is wat haar financiën betreft aangewezen op de bijdragen van haar leden in de eerste plaats en van haar buitenlandse vrienden in de tweede plaats. Dit vindt men in hervormde kringen meestal iets bizonders. In onze kringen vindt men dit heel gewoon. Niet anders dan normaal dat de leden van de gemeente voor de financiën van het kerkelijk leven zorgen en daarvoor in staan.

Deze zendingkerk heeft zich in ruim een eeuw uitgebreid tot 49 gemeenten en posten.

In de laatste eeuw is het Belgisch protestantisme zich gaan uitbreiden. Waren er in 1830 acht gemeenten met een 4000 protestanten, omstreeks honderd jaar geleden is de uitbreiding begonnen. Dit is een geschiedenis op zichzelf waarover we in een afzonderlijk artikel de volgende keer hopen te vertellen.

J. Meester.

„Geest” en „ziel” in de heilige Schrift

Worden deze woorden in de Bijbel door elkaar gebruikt?

Wie bij zijn Bijbel leeft, moet het opvallen, dat én in het Oude én in het Nieuwe Testament de mens altijd gezien wordt als eenheid en niet als een schepsel, dat samengesteld is uit twee of drie of meer zelfstandige delen. De Schrift ziet de mens in zijn totaliteit, als ganse mens, als een integrale eenheid, en niet als een compositie van afzonderlijke delen. Wel wordt in de Schrift op een gevarieerde wijze over allerlei aspecten van het mens-zijn gesproken, over ziel, vlees, hart, geest, gemoed, binnenste, uitwendige en inwendige mens, maar toch nooit zó, dat de Bijbel ons met al die onderscheidingen wil duidelijk maken, op welke wijze het schepsel mens is samengesteld.

God formeerde de mens: stof uit de aardbodem en blies de levensadem in zijn neus; alzo werd de mens tot een levende ziel — zo lezen we in Genesis 2 : 7. En daaruit weten we, dat de mens een schepsel Gods is, dat door een directe goddelijke inblazing van levensadem tot een levende ziel is geworden. Het is God die hem schiep naar Zijn beeld, als Zijn gelijkenis. Het is God, die de eerste mens leven deed en nog iedere mens leven doet, die hem daartoe de levensadem en levenskracht schenkt. Die levenskracht is de geest van de mens. Daardoor leeft hij. Elihu getuigt voor Job: „De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen doet mij leven” (Job 33 : 4).

Zo leren we bij de Bijbel het woord geest verstaan. De mens leeft doordat en terwijl de Geest Gods hem leven doet, hem geest schenkt. Sterft een mens, dan verliest hij het leven, dan geeft hij de geest, dan keert die geest weer tot God, die hem gegeven heeft.

Een andere vraag is: hoedanig doet God de mens leven? Dan kunnen wij met de Schrift antwoorden: als een levende ziel, dáarin van alle andere levende zielen onderscheiden, dat hij naar Gods beeld geschapen is, d.w.z. om kind Gods te zijn.

Deze mens, die ganse mens, die als schepsel niets goddelijks bezit, en nooit zonder God kan bestaan omdat hij in alles van God afhankelijk is, bestaat als ziel van zijn lichaam. De mens is ziel van zijn lichaam.

Hij is een lichamelijke, een levende ziel. Zijn lichaam blijft lichaam zolang het beziel is. Is de mens gestorven, dan is hij naar de spreekwijze der Schrift een dode ziel geworden en het lichaam een lijk en geen organisme meer.

Kort samengevat kunnen wij zeggen, dat God de mens doet leven, bestaan, en voort bestaan doordat de Geest hem het leven (de geest) geeft, waardoor hij het leven (de ziel) van zijn lichaam is. Dit leren wij bij de Bijbel verstaan en onze menselijke ervaring is daarmee volkomen in overeenstemming.

Als we dit nu eerst gezien hebben, komen we tot de vraag: Worden de woorden geest en ziel in de Schrift door elkaar gebruikt? Reeds boven merkten wij op, dat beide woorden betrokken zijn op ons leven. De geest doet ons leven als mens; de ziel is het leven van de mens. Beide staan dan ook met ons lichamen mens-zijn in verband. Het zijn geen zelfstandige delen in de mens, maar ze zeggen beiden iets van ons mens-zijn, en typeren dan ook beiden ons ganse mens zijn. Zij kunnen beiden de ganse mens aanduiden: de geest duidt de mens aan, zoals hij door God op een bepaalde wijze in het leven wordt gesteld en gehouden (de levensadem is daarvan het teken), de ziel duidt de mens aan, zoals hij het leven van zijn lichaam is, en zich lichamenlijk openbaren kan.

Is dit ons duidelijk geworden, dan gaan we onderscheiden tussen ziel en geest, en verstaan wij ook dat deze woorden niet zomaar door elkaar gebruikt mogen worden. De Bijbelschrijvers onderscheiden heel nauwkeurig, en wij moeten dat ook maar blijven doen. Maar wij begrijpen tevens, dat beide woorden in de Schrift in verwante zin, parallel en afwisselend kunnen voorkomen, en dat de Bijbel wel dikwijls „geest” zegt, waar ook van „ziel” gesproken kan worden. Nooit echter zegt de Bijbel „ziel”, waar „geest” bedoeld is. En dit wijst er op, dat we met de nuancering in betekenis wel degelijk rekening moeten houden.

Een mens die sterft geeft de geest, niet zijn ziel. De Here Jezus zei aan het kruis: „Vader, in uwe handen beveel ik mijn geest” — niet: mijn ziel. Toen Stefanus de marteldood stierf riep hij de Here Jezus

aan: „Here Jezus, ontvang mijn geest” — niet: mijn ziel. Wanneer het stof wederkeert tot de aarde, zegt de Prediker, dan keert de geest (niet de ziel) weder tot God, die hem geschonken heeft.

Maar geest en ziel kunnen ook in parallelie genoemd worden. B.v. als Job aan Elifaz antwoordt (7 : 11): „Ik wil spreken in de benauwdheid van mijn geest, klagen in de bitterheid van mijn ziel”. De ganse Job is in nood. Zijn ziekte heeft zijn levenskracht aangetast (zijn adem is beklemd), en zijn leven tot een bittere ervaring gemaakt. Ieder die Job ontmoette zou het zomaar aan hem gezien hebben: een benauwd en bitter lijdend mens.

Omdat geest en ziel beide op het menselijk leven betrokken zijn, kan bij het verlies van dat leven zowel van de geest als van de ziel iets gezegd worden, zonder dat de spreekwijze volkomen synoniem is. Als Jacob sterft, lezen we in Gen. 49 : 33, „trok hij zijn voeten terug op het bed en gaf den geest”, wij zouden zeggen: hij blies de laatste adem uit. En deze „geest” als adem des levens keerde tot God terug, die hem gegeven had. Vergelijk Pred. 3 : 21 „Wie bemerkt, dat de adem der mensenkinderen opstijgt naar boven en dat de adem der dieren neerdaalt naar beneden in de aarde?” Als Rachel na haar moeilijke bevalling van Benjamin sterft, dan staat er: „En toen haar het leven ontvlood — want zij stierf — noemde zij hem Ben-oni”, maar letterlijk staat er: „als haar ziel uitging”. Het zal betekenen, dat zij dood bloedde (de ziel in het bloed gedacht): haar leven ging uit door het wegvloeien van haar bloed. Zo ontvlood haar het leven.

Als de geest in een gestorvene wederkeert, dan leeft hij weer, dan is hij weer een levende ziel geworden, dan kan het dochtertje van Jairus weer opstaan en eten (Luk. 8 : 55), en dan kan de Schrift ook

zeggen: dat de ziel (het leven) van het kind is wedergekeerd (1 Kon: 17 : 22). Gods Geest gaf weer geest, waardoor de ontzielde, levenloze mens weer een levend mens werd, een levende ziel, ziel van zijn lichaam.

Wij kunnen in een kort bestek onmogelijk op alle Schriftplaatsen ingaan, waarin van geest en ziel gesproken wordt. In dit verband worde nog op het volgende gewezen.

De geest is de levenskracht, die iemand als ziel van zijn lichaam op een bepaalde, eigen wijze op de buitenwereld reageren doet. En het hangt van de Geest af op welke wijze de geest op zijn omgeving reageert.

Jezus doorzag in zijn geest, wat er in de Schriftgeleerden omging (Mark. 2 : 8), Hij was vervolgd in de geest (Joh. 11 : 33), werd ontroerd in de geest (Joh. 13 : 21). Paulus werd geprikkeld in de geest, toen hij de stad Athene vol afgodsbeelden zag. Maar altijd betreft die geest de hele mens als lichamelijk levende ziel. Toen Jezus ontroerd werd in de geest, toen werd Hij zelf, werd zijn ziel ontroerd, en het was aan de Heiland te zien. Toch spreekt de Schrift niet van „in de ziel” iets doorzien, of „in de ziel” vervolgd, ontroerd, geprikkeld zijn. En het is goed op al deze onderscheidingen te blijven letten.

B. Telder.

Jan Romein (1893-1962)*

I.

Op 16 oktober 1939 inaugureerde aan de stedelijke universiteit te Amsterdam als buitengewoon hoogleraar in de vaderlandse geschiedenis dr. Jan Marius Romein. De titels van de oraties, die bij zulke gelegenheden worden gehouden, zijn zelden pakkend. Ditmaal was dit echter anders. Romein sprak een rede uit met als titel „Het vergruisde beeld”. Ondertitel was: over het onderzoek naar de oorzaken van de opstand. Een ooggetuige van deze plechtigheid verhaalt ervan: „overvol was de aula van de Amsterdamse Universiteit. Overvol, en zó vol van spanning als bij de intrede van een nieuwe hoogleraar zelden voorkomt”. En al waren er nuances, in het algemeen bleef een indruk achter van „een radicalistisch vuur en van eigentijdse onzekerheid”. Er was rond deze benoeming heel wat te doen geweest. Romein was buiten de aanbeveling om benoemd als opvolger van prof. dr. J. S. Theissen. Met hem be-

klom een volbloed marxist de leerstoel der vaderlandse historie te Amsterdam. In 1945 ontving Romein een breder leeropdracht. Hij werd toen hoogleraar in de algemene en vaderlandse geschiedenis sinds de Middeleeuwen en in de theoretische geschiedenis. In 1958 werd zijn ordinariaat op zijn verzoek omgezet in een buitengewoon hoogleraarschap. Zijn gezondheid was de laatste jaren slecht en hij wilde tijd vrijmaken voor ander werk. Op 16 juli van dit jaar overleed Romein in het Israëlietisch ziekenhuis te Amsterdam aan een chronische longaandoening. Het is onze bedoeling in dit artikel onze lezers te informeren betreffende enkele aspecten van het leven van deze merkwaardige figuur in de Nederlandse cultuur van deze eeuw.

Een opvallende levensgang.

Romein werd in 1893 geboren als zoon van de luitenant ter zee Jan Julius Romein. In 1913 liet hij zich te Leiden inschrijven

Over de Afgescheidenen en hun Scholen

I

Om de vreze des HEREN

Weten wij nog wel wat onze grootouders en overgrootouders voor het christelijk onderwijs hebben gedaan?

Weten wij nog wel iets van de „schoolstrijd” die zij hebben moeten voeren?

Het gaat tegenwoordig zo makkelijk een eigen, vrije, christelijke, gereformeerde school te krijgen. Als ergens een aantal ouders een school aanvragen en het aantal kinderen dat die school zal gaan bezoeken voldoet aan het voorgeschreven wettelijke minimum dan ontvangen die ouders zonder meer een pracht school cadeau. Ook de salarissen van de onderwijzers en alle verdere kosten van het onderwijs worden tot de laatste cent door de overheid betaald.

Weten we nog dat onze ouders eerst zelf hebben moeten vechten om een school te mogen oprichten, een school die ze nota bene tot de laatste cent zelf zouden betalen?

Weten we dat toen ze eindelijk vrijheid van scholenbouw hadden gekregen enorme bedragen hebben bijeengebracht om de scholen op te richten en in stand te houden?

Deze vragen kwamen weer op me af toen ik kennis kreeg van het mooie gedenkboekje dat een paar jaar geleden werd uitgegeven door de Gereformeerde Schoolvereniging van Giessendam ter gelegenheid van het honderdjarige bestaan van haar school. Het tegenwoordige hoofd van deze school de heer M. Wilschut gaf daarin een boeiend overzicht van haar geschiedenis.

Het artikel van de heer Wilschut boeide mij bijzonder. Reeds vroeger had ik een en ander over de Giessendammer school gelezen.

In zijn zeer belangwekkend boek over Ds W. H. Gispen — „Een man met singuliere gaven” — vertelt Dr Rullmann namelijk, als hij het over Gispen's verblijf in Giessendam heeft, óók enkele interessante bijzonderheden over de school in die plaats. En er werd nog méér over geschreven.

Uit wat men in dit gedenkboekje leest, en daarom is het zo belangrijk, krijgt men een helder beeld van enkele dominerende trekken van de christelijke scholen zoals die in het midden van de vorige eeuw speciaal door de Afgescheidenen werden opgericht. En tegelijk van het christelijk onderwijs, zoals zich dat in de tijd, toen het positief-christelijke Nederland onder de tyrannie van liberalen zuchtte, moeizaam, maar tegelijk ook onweerstandelijk ontplooidde. In de oudste geschiedenis van zo'n school ziet men dit alles zo concreet mogelijk, ja, als in levenden lijve, voor zich.

Daarover wil ik nu, aan de hand van het Giessendamse herinneringsboekje — en nog wat andere publicaties — het een en ander vertellen.

* * *

Zoals reeds door Ds H. Bouma in zijn wel overtuigend van de noodzakelijkheid derzelve, maar de geschikte plaats is de grootste mooie, en waardevolle, studie „Een vergeten hoofdstuk” — zij handelt over de strijd van de Afgescheidenen en de Afgescheiden Kerken voor het christelijk onderwijs in de jaren direct na 1834¹⁾ — werd aangetoond, leefden de Afgescheidenen aanvankelijk in de overtuiging, dat de kerk en dan nader de **geïnsti-tueerde** kerk, de roeping heeft christelijke scholen in het leven te roepen en te onderhouden. Later werd dit anders. Maar voor honderd jaar waren er onder hen slechts enkelen, die het goede inzicht in dezen

—namelijk dat de scholen door de ouders in het leven geroepen en verzorgd moeten worden — bezaten en voorstonden.

Wel werden door de Afgescheidenen ook niet-kerkelijke scholen opgericht. Maar dit deden ze, wanneer ze daartoe door de omstandigheden als van zelf werden gedrongen. B.v. wanneer ze samen met confessioneel-trouwe Hervormde broeders een school in het leven riepen.

Zo ging het onder andere in Zwolle en Kampen.²⁾ In een brief van Prof. Brummelkamp aan Groen van Prinsterer, gedateerd 28 november 1861 — Brummelkamp had aan Groen steun gevraagd met het oog op de uitbreiding der Kamper christelijke school — schreef Brummelkamp, dat hij zich voor dat doel tot Groen had gewend, omdat hij wist dat deze grote strijder, beschermer en weldoener van de christelijke scholen „ook, en zoo ik meen dikwerf, bij voorkeur(!!!) hulp verleend (heeft) aan Afgescheidene gemeenten”.³⁾ Wat Brummelkamp nu vroeg was evenwel geen gave, welke speciaal voor de Afgescheidenen was bestemd. Neen, de school waarvoor toen van Groen een offer werd gevraagd — de voorzitter van de schoolvereniging was Prof. Helenius de Cock — was, zo schreef Brummelkamp, „geene school van Afgescheidenen als zoodanig, veel minder van de Afgescheidene gemeente, zelfs is de poging om haar tot die gemeente over te brengen mislukt.

Zij staat dus op het gemengde, of liever kerkelijk-neutrale standpunt, waarop zij gevestigd werd. Er is thans ook geen sprake van om haar daarvan af te rukken. Ware zulks niet het geval, waarschijnlijk — aldus nog steeds Brummelkamp — was ik dan uit de commissie getreden en **in geen geval** zou ik de poging hebben aangewend tot hare ondersteuning, waarover wij thans schrijven”.⁴⁾

De Afgescheidenen richtten dus ook, en dan vooral in samenwerking met gelovigen buiten hun kerken, bijzondere scholen op, uitgaande van een schoolvereniging. Men sprak in die tijd van „scholen uitgaande van een

als student in de theologie. Maar een jaar later zwaaide hij al om naar de studie van het Russisch en de geschiedenis. Hij spreekt er ergens van, dat het Jezusideaal, hem door zijn moeder bijgebracht, voor- goed in scherven lag, toen hij van Christus' godheid hoorde (gewagen 1). Toch zegt één van zijn leerlingen, dat hij heel zijn leven een „gelovige” is gebleven 2). Hij was een man, die naar zekerheid bleef zoeken, en nu hij die niet meer bij de christelijke religie vond, zocht hij die elders. Met het christelijk geloof had hij afgerekend, zo radicaal zelfs, dat hij bij zijn promotie het opheffen van de theologische faculteit als zodanig bepleitte (stelling XVI). Hij vond nu zijn levenszekerheid in de leer van Karl Marx, al verzwakte in de loop van zijn leven zijn marxistisch doctrinarisme. In de laatste jaren was hij een overtuigd aanhanger van de geschiedfilosoof A. Toynbee.

Reeds vroeg werd Romein publicist. Hij schreef vele artikelen in „Minerva”, het Leids studentenblad. Mederedactrice was Anna Helena Margaretha Verschoor met wie hij huwde en die zijn leven lang zijn uitermate begaafde medewerkster was en grote delen van zijn bekende publicaties schreef. Hij promoveerde te Leiden bij de slavist Van Wijk cum laude op een dissertatie „Dostojewsky in de westersche kritiek. Een hoofdstuk uit de geschiedenis van den literairen roem”, een boek, dat opvalt door een overstelpende literatuuropgave en waarin zijn ordenende geest al uitkomt. Hij was intussen reis-correspondent voor het Vaderland geworden en was van 1922 tot 1925 verbonden aan de communistische Tribune. In 1927 brak hij echter met de C.P.N. zoals vele intellectuelen in de loop der jaren. Het is wel merkwaardig, dat zowel Romein als Geyl, de twee grote historici van de tijd na de tweede wereldoorlog, hun loopbaan in een extremistische beweging begonnen.

In 1932 maakte Romein in vakkringen naam door zijn „Geschiedenis van de Noord-Nederlandsche geschiedschrijving in de Middeleeuwen”. Zijn eigenlijke ambitie lag heel zijn leven bij de geschiedenis van de geschiedenis! Nog vóór de tweede wereldoorlog verschenen zijn twee grote historische werken, waardoor hij zich voor- goed ook bij een breder publiek beroemd maakte n.l. „De lage landen bij de zee” (1934) en „Erflaters van onze beschaving” (1938—1940). Beide werken schreef hij samen met zijn vrouw. In 1942 bracht hij, als vele andere vaderlanders, enige tijd door in het concentratiekamp te Amersfoort. Na de oorlog schreef hij geen grotere geschied- werken meer. Wel ontplooipte hij zich in het na-oorlogse tijdvak vooral als geschied- theoreticus en orator over culturele vragen en problemen. Daaraan danken we tal van bundels, waarvan de voornaamste zijn „In opdracht van de tijd” (1946), „Tussen vrees en vrijheid” (1950), „In de hof der historie” (1951) en „Carillon der tijden” (1953). Minder bekend zijn enkele geschriften, die hun ontstaan danken aan een gasthoog- leraarschap in Indonesië, kort na de sou- vereiniteitsoverdracht „In de ban van Prambanan”, „Aera van Europa” en (samen met zijn zoon Jan Erik Romein) „De eeuw van Azië” (1955). De laatste jaren concentreerde Romein zich op het schrij- ven van een geschiedenis van Europa op het keerpunt van de negentiende en twin- tigste eeuw als onderdeel van een grote wereldgeschiedenis, waarvan hij samen met prof. Panikkar uit India en prof. Kathleen Ware uit Amerika hoofdredacteur was. Het initiatief tot deze wereldhistorie nam de Unesco. Een fragment van dit onvoltooid gebleven werk publiceerde Romein in het tijdschrift voor Geschiedenis 3). Men kan zijn levensgang in zeker opzicht vergelij- ken met die van Geyl. Evenals deze, geko- men uit de engere kring van de vlaams-na-

tionalistische beweging, na het schrijven van zijn grote geschiedwerk over de Ne- derlandse stam zich na de oorlog ontplooi- de in het bredere Nederlandse culturele leven, kreeg Romein een brede oproep van aanhangers en bewonderaars onder de meer marxistisch en op de derde weg ge- oriënteerde kring rond de Amsterdamse stedelijke universiteit. Via de geschiedenis baande hij zich een weg uit de communis- tische gelederen naar een meer nationale positie. Zijn „Erflaters” b.v. werd ook in calvinistische kring veel gelezen. Het is uit zijn redevoeringen duidelijk te mer- ken, dat deze man, die eenmaal dominee had willen worden, zich toch een gemeen- te gevormd had, die graag naar hem luis- terde als hij zijn visie op de geschiedenis en de Europese cultuur ten beste gaf.

Het verguisde beeld.

Willen wij nu tot de kern van Romeins historische visie doordringen, dan vraagt bijzondere aandacht titel en inhoud van zijn inaugurele uit 1939. Het verguisde beeld: zo zag hij de nieuwere geschiedschrijving van de opstand. In de vorige eeuw was er nog een integraal beeld van de opstand bij de historici van die tijd: het ging in de strijd tegen Spanje om de religie of om de vrijheid of om die beide. Het geuzenlied Ras seventien Provincen — aldus Romein — drukte dat zo uit:

Voor Gods Woord ende lants rechten

Met een verbonde schilt
Den lots der vromer lantsknechten
Ghij lien ontvanghen sult.

Na Fruin begon echter dat integrale beeld uiteen te vallen. Na de bespreking van de visie van allerlei historici uit bin- nen- en buitenland over de oorzaak van de opstand, concludeert Romein: de oor-

commissie”. Maar vóór alles streefden zij ernaar, dat strikt-kerkelijke — en dat wilde zeggen: rechtstreeks door een kerk, en dan speciaal door de kerkeraad daarvan, opge- richte, onderhouden en beheerde scholen — werden opgericht.

* * *

Zo geschiedde het ook in Giessendam. Sinds 1857, het jaar waarin de door de grondwet van 1848 gevorderde nieuwe schoolwet werd aangenomen, was de open- bare school z.g.n. neutraal, oftewel gods- dienstloos.

De minister, welke de nieuwe wet had ontworpen — het was n.b. een christen en een voorstander van het christelijk onder- wijs — had namelijk in zijn wet een open- bare school ontworpen, welke voor alle kin- deren, zonder onderscheid van godsdienstige gezindheid toegankelijk moest zijn en dat naar zijn overtuiging inderdaad ook was.

Zeker er stond in de wet, dat het onderwijs dat op de openbare scholen gegeven zou worden dienstbaar moest worden gemaakt aan de opleiding tot alle „Christelijke en maat- schappelijke deugden”. Maar er stond ook in, dat in zo'n school niets geleerd mocht worden dat strijdig was met de eerbied, welke men verschuldigd was aan de begrippen van an- dersdenkenden. Wat dit betekende, maakte de minister bovendien wel heel erg duidelijk, toen hij verklaarde: „Opleiding tot Christe- lijke deugden kan en mag op de gemengde school in geen andere zin worden opgevat dan dat alle leerstellige en dogmatische be- standdelen, alles in één woord wat tot het begrip des Christendoms van zijn waarheden, van zijn feiten, van zijn geschiedenis behoort, van de gemengde school verwijderd moet worden”.⁵⁾

Was het een wonder, dat Groen in de Kamer verklaarde, dat in deze wet het Christendom werd verloochend? Hij typeer- de wat in de wet werd gezegd als „ontheili- ging” ja als „heiligschennis”. De openbare school was een „anti-christelijke school” ge-

worden. Een „sekte-school van de moder- nen”. En de nieuwe wet — ze was naar zijn overtuiging niets minder dan een **volksramp**.

Bij deze stand van zaken kon het niet anders of allen die nog werkelijk ècht chris- telijk onderwijs begeerden, moesten de han- den ineenslaan om christelijke scholen in het leven te roepen.

Helaas geschiedde dat maar op zeer weinig plaatsen.

Het was of de christenen door de „volks- ramp”, welke hun in de nieuwe schoolwet was overkomen, waren verdoofd en verlamd!

Wat heeft Groen van Prinsterer onder deze dodelijk gevaarlijke lautheid geleden.⁶⁾

Maar gelukkig: hier en daar verstonden de gelovigen hun roeping. Vooral onder de Af- gescheidenen. Ook onder die van Giessen- dam.

* * *

Met ontroering leest men in het Gedenk- boekje wat de Notulen van de kerkeraad der Christelijk Afscheidene Gereformeerde Kerk van Giessendam vermelden.

Daarin staat o.a. dit te lezen — het gaat over de vergadering van 7 mei 1860:

„Er wordt gesproken over het oprichten van een bijzondere school; de vergadering is oorzaak, waarom er al niet lang eerder werk van is gemaakt; er wordt voorgesteld, om, daar de kerk te klein is, een nieuwe kerk te bouwen bij de pastorie en de oude kerk voor een school in te richten; deze voorstelling vindt algemeen goedkeuring, en daarop besluit men om in de volgende week bij de ledematen (sic!) en bij diegenen die gewoon- lijk te kerk komen, met een inschrijvings- biljet rond te gaan, om te beproeven wat men voor die zaak over heeft, om dan nader te besluiten tot het al of niet tot stand brengen dezer gewenschte zaak”.

Is dit in zijn nuchtere zakelijkheid niet een heerlijk stuk proza? Gelovig nuchter en nuchter gelovig?

Van de noodzakelijkheid der school zijn allen overtuigd. Daarover hoeft niet meer te worden gepraat. De „toren” moet worden

gebouwd. Maar desalniettemin moeten uiter- aard de „kosten” toch goed worden berekend.

En dat doen de broeders. Men zal een offer vragen. Want dat moet het geweest zijn voor de toen wel zeer arme Giessendammers. Ze hadden immers ook reeds geheel en al te zorgen voor de kerkdienst en de ondersteu- ning van de vooral 's winters talrijke behoef- tigen.

Tot dit offer zal men voorts ook oproepen hen die „gewoonlijk te kerk komen”! Ook in die zin zit muziek. Er waren in die jaren vele, vele niet-Afgescheidenen die bij de Afscheidenen kerken. Er was honger naar het woord. En in de Afscheiden kerken werd het volle evangelie verkondigd. Zeker door Ds Jonkman van Giessendam en door diens opvolger de bekende Ds W. H. Gispen, de „oude Gispen”.

Er bestaan gedrukte lijsten van Afschei- den kerken waarachter men de opmerking plaatste: onze godsdienst oefeningen worden door vier maal zoveel mensen bezocht als er leden zijn! Dat gebeurt als in de kerkdienst de zuivere stem van de Goede Herder wordt gehoord. Zo iets gebeurde er blijkbaar ook in Giessendam.

* * *

De kerkeraad pakte de zaak stevig aan!

Dat blijkt wel uit de notulen van de vol- gende kerkeraadsvergadering.

Daar staat o.a. in: „Meermalen is er vergadering geweest om hoofdzakelijk over de oprichting der bijzondere school te spre- ken, na rijp beraad is er het navolgende besloten. Daar de gemeente zich bijzonder bereid getoond heeft in de bijdragen en voor- al gesterkt door de aanzienlijke gift van broeder Verhey zal men een nieuwe kerk bouwen in de tuin van de pastorie, en de oude kerk tot een school inrichten; voorts is besloten de hulp van D. Broekman te ver- zoeken als bouwkundige en alles in het open- baar te besteden”.

In simpele woorden wordt hier een inder- daad gróót besluit geboekstaafd.

Het is de kristallisatie van een groot ge-

spronkelijke opvatting valt bij hen uiteen in een „stalenwaaier van opvattingen” (blz. 13). Het beeld was totaal vergruisd! Romein zocht de oorzaak daarvan in wat hij noemt de wetenschappelijking van de geschiedschrijving. De enorme bronnenpublicaties van de vorige eeuw, de verfijning van het onderzoek, de historisch-kritische methode: ze droegen er alle toe bij, dat de historici op het detail terugvielen, in de specialisatie verdronken. De totaliteit, het integrale beeld, raakte meer en meer buiten het gezicht.

Romein trachtte nu een uitweg te wijzen om opnieuw tot integrale geschiedschrijving te komen. De oneindige analyse en detaillering van het materiaal moet weer tot een synthese worden gebracht. Hij formuleerde het aan het slot van zijn oratie in gecursiveerde woorden, zijn program daarin samenvattend:

„De nadelen van de specialisering kunnen alleen overwonnen worden door het algemene tot voorwerp van speciale studie te maken, dat wil in eerster instantie zeggen: door het zuiver stellen der betreffende problemen. Wil men voor dit nieuwe vak een nieuw woord: men noeme het theoretische geschiedenis”.

We raken hier het hart van Romeins levenswerk. De idee van de **theoretische** geschiedenis heeft hem tot aan het einde van zijn loopbaan gefascineerd. Het thema komt in tal van zijn geschriften terug, hij heeft het voortdurend toegelicht en verdedigd tegenover aanvallen van vakgenoten. Wat dat betreft deze man had geen gemakkelijk leven. Eén van zijn vrienden schreef na zijn overlijden: „Het min of meer vijandig gesloten front, dat veel historici tegen Romein gemaakt hebben, heeft enige tijd verlamd op hem gewerkt, is voor hem iets van een psychische benauwenis geweest 4)”. Romein was van de idee van de theoretische geschiedenis als het

ware bezéten. Zij zou de oplossing moeten brengen voor de toenemende verwarring en desintegratie, waarin het historisch beeld door de specialisering van de geschiedwetenschap gekomen was. Er moest voor de geschiedschrijving weer een wetenschappelijk verantwoorde objectieve basis worden gevonden. Zo kon alleen de vergruizing van het beeld worden opgeheven.

Romein vond voor zichzelf die objectieve basis in de tijdgeest, waarmede de geschiedschrijving in overeenstemming moest worden gebracht. En dan natuurlijk de tijdgeest, zoals hij die verstond: de historisch-materialistische levensbeschouwing van het marxisme. Zo werd hij de historicus en tot op zekere hoogte ook de cultuurfilosoof (het woord is voor de zaak wat zwaar geladen) van het socialisme, zoals dat in het begin van deze eeuw tot een van de grote stromingen in het nationale leven in Nederland geworden was. Hij deed in het eerste hoofdstuk van „De lage landen” er vrijmoedig confessie van, dat zijn vrouw en hij overtuigd waren, „dat het maatschappelijk zijn het bewustzijn der mensen bepaalt”, en, voegde hij er nadrukkelijk aan toe: „niet omgekeerd”. In het voorwoord van „Erflaters” is een zelfde belijdenis te vinden. Later verzwakte Romeins marxisme. Wat dat betreft maakte hij in persoon heel de ontwikkeling van de socialistische beweging na de oorlog mee, die steeds meer losraakte van het doctrinarisme van de oude S.D.A.P. Prof. De Jong zegt in zijn In Memoriam, dat Romein zelf in de latere jaren zijn marxisme „heterodox” noemde en dat hij dit verklaarde als „hervormd naar eigen nieuw inzicht”. Het proces is eveneens op te merken in de fijnere nuancering van zijn socialistische confessie in de latere uitgaven van zijn werken. In 1961 voegden de Romeins in het voorwoord van „De lage landen” achter de

woorden „het maatschappelijk zijn” tussen haken in: „niet van de enkeling, maar van de groep”, wat een verzwakking van het oorspronkelijk uitgangspunt betekende en het fiere „niet omgekeerd” van de eerste uitgave werd thans afgezwakt tot „eer dan omgekeerd”. Toynbee ging in de late jaren de plaats van Marx als Romeins profeet verdringen. Hij verwijt in het voorwoord van de „Erflaters” het Russisch communisme, dat het het marxisme heeft gemonopoliseerd en het hedendaags socialisme, dat het de boom heeft afgezaagd, waarop het zat, door zich van het oorspronkelijk marxisme te verwijderen.

Enschede.

R. H. Bremmer.

*) Uitwerking van een oorspronkelijk zaterdagavondartikel in „Trouw” van 4 augustus 11.

1) Carillon der tijden, 1953, blz. 311.

2) B. W. Schaper in Parool. Ik raadpleegde voor enkele bijzonderheden uit Romeins leven de volgende In Memoriams na zijn overlijden verschenen: **Haagse Post** 21-7; **Vrije Volk** 18-7 (prof. dr. De Jong E.D.Z.) van wie de bijzonderheid over zijn inauguratie; **De Tijd** 18-7 (E. G. Vermeulen); **Algemeen Handelsblad** (W. F. Wertheim); **N.R.C.** 17-7; **Parool** (B. W. Schaper).

3) 1962, afl. 1 over het anarchisme onder de titel: Onder de zwarte vaan. Romein deelt daarin mee, dat het eerste deel van dit werk als titel zou dragen: Het Boek der Kronieken.

4) Vermeulen in De Tijd. Hij noemt Romein een door leed gelouterde historicus.

Ootmoedigheid.

Onder ootmoedigheid verstaan wij die nederige gestalte des harten, dat wij in onszelf geheel verslagen zijn en dat wij niet begeren op enigerlei wijze geëerd of boven onze naaste geprezen te worden.

Calvijn.

loof, van een sterk roepingsbesef, van nuchtere, praktische zin.

O neen, het is niet zo'n keurig besluit van, u weet wel, als: De **kerkeraad** enz., **constateernde** a. b. c. d. . . . ; **overwegende** a. b. c. d. . . . ; **van oordeel zijnde** a. b. c. d. . . . **besluit** . . . Neen, het is een-voudig. Zo eenvoudig als de Afgescheiden broeders en kerken zelf waren. Zo een-voudig als alle grote dingen in Gods Koninkrijk zijn en gedaan worden. Ja, het is een gróót besluit. Want daardoor werd de weg geopend, de mogelijkheid geschapen, dat duizende kinderen óók in de school onder de klem van het woord werden gebracht en zo aan de voeten van Jezus Christus.

Toen dit besluit eenmaal was genomen, zo vertelt de heer Wilschut, „werd er met grote voortvarendheid gewerkt. Een plan werd gemaakt voor de nieuwe kerk, aanbesteding en bouw volgden en reeds op 25 november van datzelfde jaar 1860 werd de nieuwe kerk in gebruik genomen, waarna de nodige opdrachten werden gegeven, om het oude gebouw in te richten tot school. Ondertussen waren nog andere nodige stappen gedaan. Na het inwinnen van de nodige informaties en gehouden besprekingen werd de heer D. Venecourt van Groote Lindt benoemd — in die tijd zei men dikwijls „beroepen”, C. V. — tot hoofd der te openen school. En zó kon dan op **die tiende december 1860** de eerste Christelijke school worden in gebruik genomen met ongeveer 80 leerlingen”.

Het werk was begonnen dat nu reeds een eeuw lang ononderbroken werd voortgezet.

En het begon, evenals ook in andere plaatsen, b.v. Spakenburg, in een oud kerkgebouw.

* * *

Het sprak bij de Afgescheidenen van zelf, dat het onderwijs op hun scholen voor alle dingen gericht moest zijn op de bevordering van **de vreeze des HEREN**. Die uitdrukking „vreeze des HEREN” was zeer geliefd onder de Afgescheidenen. Want de zaak waar het daarbij om gaat was hun lief. Men vond onder hen, uitzonderingen daargelaten, nog

weinig orthodoxisten en lieden voor wie de ware religie in feite toch het hebben van een aantal theologische stellingen en het geloof een redeneren dááruit is. Men vond nog geen behagen in het op de spits drijven van dogmatische uitspraken en onderscheidingen. Het ging bij hen voor alles, ook met het oog op de kinderen, om het vreezen van de HERE. Wat leefde er in hun kringen een eerbied voor de naam en het recht en het woord des HEREN. Onder hen hadden niet de mannen die geweldig over de waarheid konden redeneren en debatteren maar zij die gekenmerkt waren door ware godzaligheid, de grootste invloed. Als het daarover ging viel alle rang en stand weg. Ik heb meermalen gehoord over zeer eenvoudige mensen, die gaarne ook bij de voornaamsten gezien werden. Juist omdat hun vroomheid echt was.

Uiteraard stelden de afgescheidenen ook als eis dat het onderwijs aan hun scholen gegeven werd in overeenstemming met de confessie. Die was immers voor hen de uitdrukking van hun geloof in de Schrift.

Dat alles vinden we in het eerste artikel van het „Reglement der School van de Chr. Afg. Gemeente te Giessendam” dat door de kerkeraadscommissie voor de Kerkeraad was opgesteld. Het artikel luidde :

„Het doel waarom de Chr. Afg. Gemeente een school daarstelt is om hunne kinderen in de vreeze des Heeren te laten onderwijzen in alle nuttige wetenschappelijke zaken van het lager onderwijs, maar ook opdat zij na hare vatbaarheid onderwezen worden in de gronden der Gereformeerde leer. Daarom verlangt zij dat den Onderwijzer niet alleen zijn bereidvaardigheid verklare om de jeugd in de vreeze des Heeren te onderwijzen, maar ook, dat hij verklare van ganscher harte vereenigd te zijn met de Gereformeerde leer onzer vaders, vervat in de formulieren van Eenigheid zooals zij onveranderd in de Chr. Afg. Kerk zijn aangenomen, belovende niets te zullen leeren dat hiermede eenigszins strijdig is, en wanneer hij zich mocht misgaan de vermaning en bestraffing der schoolcommissie en Kerkeraad te onderwerpen”.

De taal van dit artikel is maar zó zó.

Maar de inhoud is duidelijk en zegt precies waar het de Afgescheiden broeders om te doen was!

Het wordt er tweemaal in gezegd, dat het op hun school moet gaan om onderwijs in **de vreeze des HEREN**.

C. V.

1) H. Bouma, **Een Vergeten Hoofdstuk - Een bladzijde uit de worsteling van de sedert 1834 wedergekeerde kerken voor gereformeerde Schoolonderwijs**, Uitgeverij J. Boersma, Enschede. Men leze dit mooie boek!

2) Zie over de chr. school van Zwolle: Dr G. C. P. van der Vijver, **Professor Dirk Postma Potchefstroom**, 1958, blz. 80v.

3) Groen van Prinsterer heeft zóer veel voor de Afgescheidenen gedaan. Ook finantiëel. Toen men eens de suggestie wakte, dat hij het werk der Afgescheiden voor de christelijke school verzweg en ignoreerde schreef hij: „Ik dacht niet dat, na de wijs, waarop ik mij 25 jaren lang, óf in 't openbaar over de Afgescheidenen heb uitgelaten, óf ook tot onderhandsche ondersteuning in kerk en school, mij bereid heb getoond, de mogelijkheid van een **opzettelijk verzwijgen** en van een **voortdurend ignoreren** zou worden verondersteld”. **Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs, Berigten III**, 's-Gravenhage, 1861, blz. 168.

4) Groen van Prinsterer, **Schriftelijke Natenschap**, uitgegeven door Dr C. Gerretson en Dr A. Goslinga, Vierde Deel - **Briefwisseling, Derde Deel**, 1848—1866, bewerkt door Dr H. J. Smit, 's-Gravenhage, 1949, blz. 511.

5) Prof. Dr A. Goslinga, **Het Conflict Groen-Van der Bruggen**; in: **Christendom en Historie**. Lustrumbundel uitgegeven vanwege Het Gezelschap van Christelijke Historici in Nederland, Amsterdam MCMXXV, blz. 313/4.

6) **De Vereeniging voor Christelijk-Nationaal Schoolonderwijs, 1850—1935** (Gedenkboek), blz. 45 v. In 1858, 1859, 1860, dus nadat er volledig vrijheid van schoolstichting was gekomen, werden resp. slechts 13, 6 en 11 nieuwe christelijke scholen gebouwd. Groen klaagt voortdurend in zijn briefwisseling over deze fatale onverschilligheid. De regering en de tegenstanders van de chr. scholen waren er verrast over en blij mee!

AANKONDIGINGEN

Enkele opmerkingen over Romeinen 11-16, Collegedictaat van Prof. Dr. H. J. Jager, uitgave van de Copiëerinrichting v. d. Berg, Broederweg 6, Kampen, prijs f 6.25.

Bij de copiëerinrichting Van den Berg is verschenen deel III van het diktaat van Prof. Jager's colleges over de brief aan de Romeinen. Hiermee is dit diktaat volledig. In de drie delen van dit diktaat ontvangt de lezer een volledige verklaring van de „eerste” brief van Paulus.

Ook uit dit geschrift kan men de wijze van exegetiseren van Prof. Jager leren kennen. Hij verfoeit alle étaleren met geleerdheid en het ventileren van gewaagde constructies. Alleen wie met de problemen van de exegese van de brief aan de Romeinen en de literatuur daarover een beetje op de hoogte is beseft hoe enorm veel materiaal voor deze exegese is doorgewerkt en hoe grondig en zelfstandig die is verwerkt. Deze wijze van werken heeft het nadeel dat onkundigen gaan menen dat Jager's schriftuurlijke eenvoud oppervlakkigheid is. Maar dit risico neemt Prof. Jager graag. Het gaat hem er bij zijn exegetiseren alleen om met alle duidelijkheid te laten uitkomen „wat de Geest tot de gemeente” zegt.

Wat voor waarde hebben ten slotte in de nood en de strijd der kerk ellenlange betogen over kwesties waaromtrent een definitieve oplossing toch nooit kan gevonden worden. Ik denk b.v. aan het z.g. synoptische probleem, de vraag naar het preciese verband der opstandingsgeschiedenissen, de problemen waar de z.g. Formgeschiede mee worstelt, de vragen omtrent de liturgie van de eerste christengemeenten, de vraag welke de „machten” zijn waarover Paulus in de brieven aan de Efeziërs en Colossenzen schrijft enz. enz.

Om te komen tot de „mening des Geestes” leest Prof. Jager — om een graag door hem geciteerd woord van Schlatter te gebruiken — de Schrift terwijl het éne oog op Christus en het andere op het te verklaren Schriftgedeelte is gericht. En: Prof. Jager „kent grieks”.

Het karakter van Prof. Jager's exegese werd eens bijzonder goed getypeerd door de nieuwtestamenticus van de Theol. School van Apeldoorn, Prof. Kremer. Hij deed dat in een bespreking van het collegedictaat over de brief van Jakobus. Ik citeer daaruit het volgende:

„Met de hem eigene nuchterheid leest prof. Jager met zijn studenten Jakobus. Of hij dan de moeilijkheden niet kent? Wel terdege, maar hij laat daardoor zijn exegese niet beheersen. Met een zekere humor worden ze teruggebracht tot een zeer beperkte betekenis. Hij adviseert „daarover moeten we maar niet te lang piekeren” (pag. 16).

Wat in deze kleine korte commentaar aanspreekt, is het onvoorwaardelijk buigen onder het Woord Gods.

Daarbij sieren de preciesheid, de voorzichtigheid deze exegeet. Bij de moeilijke pericoop uit 5 : 14-18 zegt prof. Jager: „overigens blijven hier moeilijkheden, waarvoor ik althans geen oplossing weet.” Ook bij het moeilijke 5 : 5 neemt hij niet de pretentie aan het te weten. Bij 1 : 18 „gebaard door het woord der waarheid” wijst hij elke dogmatische speculatie af. Bij het niet gemakkelijke 2 : 14-26, waar Jakobus iets schijnt te zeggen dat in tegenstelling met Paulus zou zijn, speculeert hij niet, maar geeft op bijzonder duidelijke wijze aan het accent van beider spreken.

Ik kan alleen maar zeggen, dat ik het een genot vond dit dictaat door te lezen.”

Inderdaad het is voor een mens die de bijbel liefheeft een genot Prof. Jager's diktaten te lezen.

C. V.

P.S. Het gehele collegedictaat over de brief aan de Romeinen is keurig gecartonneerd verkrijgbaar voor f 20.50, te bestellen bij Copiëerinrichting v. d. Berg, Postbus 27, Kampen. Gironr. 81.42.26.

Ingezonden

Aan alle Gereformeerde leraren(essen) bij het Nijverheidsonderwijs!

Langs deze weg zouden we gaarne alle Geref. leraren(essen) bij het N.O. opwekken nader contact met elkaar op te nemen, ten-einde zich te bezinnen op de wijze van organiseren.

Velen onzer voelen zich in het C.N.V. niet meer thuis; enkelen zijn aangesloten bij de **Vereniging van Geref. Onderwijzers en Leraren**, welke Vereniging zich ten doel stelt plaats te bieden aan **allen**, die bij het onderwijs in z'n verschillende vertakkingen betrokken zijn. Daar er echter binnen onze gelederen bevinden, die van oordeel zijn, dat deze Vereniging te weinig biedt voor de praktijk van hun werk, lijkt het ons goed, dat we ons op deze situatie beraden, om zo mogelijk daarin verbetering aan te brengen.

Wie voor een dergelijk contact voelt, geve zich op bij de heer D. C. Haak, Irenestraat 4 te Berkel (Z.-H.), telef. (01891) - 2301, die zich namens genoemde Vereniging bereid verklaarde, dit contact te organiseren.

Vereniging van Geref. Onderw.
en Leraren.

PERSSCHOUW

EVANGELISATIE-WERK IN FRANKRIJK.

In het tweede artikel over **Geref. kerkelijk leven in Frankrijk**, in het nummer van 21 september, citeerden wij prof. dr. André Lamorte. Wij schreven dat naar zijn mening het Franse volk zich meer en meer los toont van de Roomse kerk. En dat het open staat voor een geestelijke vernieuwing. Godsdienstige samenkomsten, ontdaan van alle kerkelijke merktekens, worden over het algemeen goed bezocht, schreef hij.

In 1957 schreef hij in „Christianity Today” dat hij daarom overtuigd was, dat de tijd gekomen was om samenwerkende groepen van evangelisten en geleerden in Frankrijk te doen arbeiden, wier taak zal moeten zijn te arbeiden aan de bekering van mensen en aan de bestudering van Gods Woord. Dit werk zo voegde hij er aan toe, moest naar zijn overtuiging door Fransen worden verricht, maar gesteund door christenen van buiten de grenzen.

Nadat wij dit geschreven hadden kwam ons onder de ogen een mededelingenblaadje van de Bibelschule Beatenberg met een bericht van prof. Lamorte over zijn werk in Frankrijk. Wij knippen het uit en laten het hier volgen.

Hier is het:

Onze medewerker, de heer **professor André Lamorte**, meldt ons over zijn evangelisatie-werk in Frankrijk:

„Telkens als ik van een dienst terugkeer, is mijn hart vreugdevol en dankbaar gestemd over dit heerlijke werk — tegelijkertijd echter ook droevig, omdat er nog zo oneindig veel mensen in Frankrijk zijn, aan wie de verlossingsboodschap nog niet gebracht werd. O, waren we maar met tien, twintig of vijftig mensen om zo Frankrijk onder elkaar te verdelen en om overal in dit land de absolute autoriteit van de Bijbel, van het Woord Gods te verkondigen!

Overal in de kerken en ook in gewone zalen wordt er naar het evangelie van Jezus Christus geluisterd met een belangstelling, die mij steeds weer verbaast. De mensen zijn door de vele systemen en ideologieën van onze tijd teleurgesteld en velen verkeren in grote zorg om de toekomst van hun land en van de gehele wereld. Daarom is men heden meer dan ooit ertoe bereid de **gehele** bijbel — niet meer en niet minder — met al haar wonderen als het woord van God, dat persoonlijk tot ons gericht is, aan te nemen. Van verschillende kanten werd ons verteld, wat een eminente docent aan de universiteit na een lezing over de wederkomst van Jezus Christus als zijn mening weergaf: „Ik heb alle zogenaamde oplossingen voor onze problemen bestudeerd. Ik geloof dat hier het enige antwoord op onze vragen te vinden is!”

Vrienden van „France Évangélisation” — u, die ingezien hebt, dat noch politieke systemen, noch compromis op het gebied der theologie, de mensen hoop en verlossing kunnen brengen, maar alleen het Woord van God in zijn gehele waarheid — helpt ons! Helpt ons door uw gebeden! Helpt ons door te bidden om meer toegewijde dienaren van de Heer, die evangelisatie-werk kunnen doen en bijbelstudies kunnen houden, wat in Frankrijk elke dag dringender wordt.

We willen al onze vrienden in Frankrijk, Zwitserland en overig Europa hartelijk danken,

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Amsterdam
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging Opbouw:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

die met hun gaven en voorbede ons werk ondersteunen. We kunnen zeggen, dat dank zij uw hulp duizenden mensen de bijbel hebben leren kennen en liefhebben en dat velen van hen de Here Jezus als hun Heiland hebben ervaren.

Het is op deze plaats niet mogelijk om op bijzondere gebeurtenissen in verband met ons werk in te gaan. We willen slechts nogmaals bevestigen, dat de belangstelling voor bijbelstudie in Frankrijk steeds levendiger en groter wordt, zodat we helaas niet aan alle uitnodigingen, die dikwijls met ontroerende woorden tot ons gericht worden, gevolg kunnen geven. 1962 is reeds volkomen bezet en verschillende diensten moesten tot 1963 verschoven worden”.

J. Meester.

Protest tegen stripfiguren

In verschillende dagbladen is onlangs een bericht verschenen onder bovenstaand onderschrift als het onderstaande geknipt uit „Het Rotterdams Parool”.

In Arnhem is verzet gerezen tegen gebeeldhouwde strip-figuren die zeventig meter hoog aan de toren van de hervormde Eusebiuskerk zijn aangebracht.

Ds. G. Ch. Foeken schreef in het weekblad „Hervormd Arnhem” afkeurend over de gebeeldhouwde koppen en de „Nederlandse Christen Vrouwen Bond” te Arnhem stuurde het college van b. en w. een protestbrief, waarin niet nader aangeduide maatregelen worden verlangd van de gemeente, wier eigendom de toren is. Ook bij de hoofdopzichter Anton Schellevis, die de herbouw van de in 1944 verwoeste toren regelt, uitten sommigen hun verontwaardiging.

De verontwaardiging wordt veroorzaakt door een aantal beelden hoog aan de toren, die Ollie B. Bommel, Tom Poes, Wammes Waggel en andere figuren uit strips van Marteh Toonder en Walt Disney voorstellen. Ds. Foeken ontkent dat men deze beelden net zo kan beschouwen als de grappes die Middeleeuwse beeldhouwers zich veroorloofden bij de versiering van een kerk. Zeker, zo meent hij, als er een type in de stad of het dorp was, over wie de mensen zich leutig verbaasden dat Onze Lieve Heer ook zulke kostgangers had, dan kon hij wel eens op een luchtboog afgebeeld verschijnen als een zichtbaar woord Gods voor de mensen. Zo zag men ook wel een gerenommeerd zondaar ergens op een pilaar. Dit zijn originele werken van kunstenaars die hun tijd meebeleefden. Maar die kunstenaars — aldus ds. Foeken — lieten zich niet inspireren door een strip over „Reinaart de Vos”, al steekt daar heel wat méér in over kerkmensen en de kerk dan in de produkties van de strip-industrie.

Het lijkt mij rondom de herbouwde Eusebiustoren in Arnhem een ingewikkeld geval, dat er zeker niet eenvoudiger op wordt door het feit dat het schip van de kerk van de kerkelijke, de toren daarentegen van de burgerlijke gemeente is. Wat het meeste verbaast is wel, dat het protest nu pas loskomt, nu de snuit van de heer Ollie B. Bommel op zeventig meter hoogte in de Arnhemse lucht omhoogsteekt.

Hebben de Vrouwenbond en heeft ds. Foeken dan niet eerder gehoord van de voorgenomen versiering? Wij kennen ds. Foeken als een kunstzinnig man en onder zijn collega's als bij uitstek geschikt om zijn oordeel te geven over kunstwerken. Ik geloof dat hij minstens twee denk-

fouten maakt. In de eerste plaats kunnen de dierfiguren van Toonder en de kabouters van Walt Disney meer zeggen over kerkmensen dan hij denkt en ik durf te rustig op één lijn te zetten met de dierlijke personages uit den alouden Reinaart. In de tweede plaats moest hij liever maar niet spreken van een beeld als een „zichtbaar Woord Gods”. Ds. Foeken kan heel goed weten wat onze Catechismus te berde brengt over „de boeken der leken” en daarbij mogen wij evengoed denken aan beelden op de torentransen als aan beelden in de ruimte van het kerkgebouw zelf.

Zijn protest had m.i. meer steek gehouden als hij had gewezen op het verschil in stijl. De oude Eusebius was een wonder van vroege gothiek waarbij de beelden van spuwende draakjes etc. „organisch” pasten. De nieuwe Eusebius is een getrouwe copie van de oude, dus nagemaakt vroeg-gothisch. Het is de vraag of de stijl van van Toonder en Disney voldoende past bij die van de gothiek. Op deze vraag moet het antwoord m.i. ontkennend luiden. Zodat er dus een nieuwe lap is gezet op een ouderwets kleed. Dat „vloekt” met elkaar en het is juist als de mensen daar aanstoot aan nemen.

Alvorens dit commentaartje te schrijven heb ik het berichtje voorgelegd aan enige dames en heren uit een intellectueel milieu. De reacties waren o.m.: „Wat profaan, in de kerk kom je om te bidden, dan moeten je gedachten niet worden afgeleid door de schertsfiguren, die je pas gezien hebt”; „De kerk mag alleen de uitersten van heiligheid en verdorvenheid laten zien, deze moderne figuren staan daartussen in en hebben m.i. geen functie”; „als de kerkgangers in staat zouden zijn zich te herkennen in die Bommel en Tom Poes, dan heb ik er vrede mee, maar ik betwijfel het of ze dat kunnen”; „Die kabouterfiguren en die stripdieren hebben alle menselijke hebbelijkheden en onhebbelijkheden, hun beeldende waarde lijkt mij een „ontdekkende” prediking, zoals er ook van chimpansees in een dieren-tuin kan uitgaan”. „Het lijkt mij een grandioos idee, net als van ds. Julius om de psalmen op moderne jazz-melodieën te laten zingen, ik ben vóór”.

U ziet het: zoveel hoofden, zoveel zinnen en — ondertussen — welk een misverstanden rondom de functie van de kerk.

Een vraag welke nog niet ter sprake is gekomen is deze: zal een later geslacht iets in deze figuren kunnen beleven. Hebben de kabouters Bashfull en Grumpy, hebben de alles over één aristocratische kam scherende heer Ollie B. Bommel en de goedmoedige stommerd Wammes Waggel minstens vijf eeuwen te leven in de volksverbeelding als bij Reinaart en de zijnen het geval is geweest? Ik vrees van niet. Wat niet wegneemt dat zij allen kostelijke en vermakelijke vondsten zijn, die ik, zodra ik in Arnhem moet zijn, eens zal gaan bewonderen. Maar die stijl ziet U, in die ruimte, is die wel tot opbouw?

Wat moeten Tom Poes en Heer Bommel hoog op de Eusebiustoren?
Ik vrees dat het dreigend gerommel van de vrouwenbond lang blijft te horen.

P. A. Hekstra

VAN HIER EN GINDS

Amerikaanse offervaardigheid

De offervaardigheid van de Amerikaanse christenen, de „bijbel-getrouwen”, is zeer groot. Dat blijkt wel zeer sterk uit een opgave van wat van ieder gezin dat tot de Chr. Geref Kerk in Amerika behoort wordt verwacht. Natuurlijk in de eerste plaats een hoge bijdrage voor het eigen kerkelijk leven maar daarnaast ook een bedrag voor algemene kerkelijke doeleinden, zoals zending, opleiding van predikanten enz. Dat bedrag is niet minder dan 74,55 dollar per jaar! Let wel per gezin. Daarvan is niet minder dan 44,25 dollar bestemd voor zending en evangelisatie.

Kerkbouw van de Ned. Herv. Kerk

Niet 160, zoals aanvankelijk in de bedoeling lag, maar 215, dat is het totale aantal kerken, dat in het kader van de hervormde kerkbouwactie, zal moeten verrijzen.

In september 1959 begon, zoals bekend, een hervormde kerkbouw-campagne onder het motto: f 16 miljoen voor nieuwe kerken.

Binnen kwam f 10 miljoen. Aan de gemeenten werd de helft van het ter plaatse ingezamelde bedrag gerestitueerd, zodat men ruim f 4,5 miljoen, vermeerderd met rond 325.000 gulden uit de generale kas van de Ned. Herv. Kerk beschikbaar had voor kerkbouw. Gebleken is echter dat het aantal van 160 nieuwe hervormde kerken ontoereikend is en dat men dit thans tot 215 heeft te verhogen.

Voor 1961 is inmiddels bij het ministerie voor 37 kerken bouwvolume aangevraagd. Voor de kerkbouwactie begon, was voor 25 kerken een subsidie-verzoek ingediend.

Manifest van de Zwingli-Bond

De Zwingli-Bond, „Vereniging van wezenlijk-vrijzinnige Protestanten” heeft een tijd geleden een manifestatie opgesteld aan het Nederlandse volk. Vóór de invoering der hervormde kerkorde heeft de bond enige jaren lang „onophoudelijk — maar tevergeefs — gewaarschuwd dat deze kerkorde door haar Schrift-Belijdenis-Leertucht karakter geen legitieme levensruimte meer zou bieden aan progressief, werkelijk-vrijzinnig christendom”. Ook na de invoering van de nieuwe kerkorde heeft de bond „tien jaar lang aangedrongen — mede in samensprekingen met het dagelijks bestuur der synode — herstel te verkrijgen van het oude, ruime geestesmerk der Hervormde Kerk, welk streven eveneens vruchteloos is geweest”. De bond overweegt, „dat per 1 mei 1961 de Hervormde Kerk krachtens haar kerkorde zal moeten weren en uitbannen al wat haar belijden, weersprekt”, en „dat ook los van het volledig gaan functioneren van de leertucht per 1 mei, door het volkomen on- en anti-vrijzinnig klimaat der kerkorde reeds een preventieve werking der leertucht is uitgegaan, waardoor er bij vrijzinnige predikanten een vlucht uit het ambt gaande is en er anderzijds nauwelijks werkelijk-vrijzinnige predikanten meer aankomen”.

De Zwingli-Bond deelt mede dat reeds velen bedankten voor het lidmaatschap der Hervormde Kerk. Ook in andere protestantse kerken in Nederland is een beweging naar rechts aan de gang, waardoor ook daar een geestelijk klimaat groeit, dat door vrijzinnig-protestanten steeds minder aanvaard kan worden. Het manifest wijst er verder op, dat „door deze gang van zaken steeds meerdere modern-denkende Christenen van de kerken vervreemden”. De Zwingli-Bond spreekt als zijn oordeel uit:

ten eerste: dat geen gelovige — van welke gezindte ook — zich mag onttrekken aan de noodzaak van open samenwerking — als gelijkwaardige partners in verscheidenheid — met alle anderen, van welke kerk of religie ook;

ten tweede: dat betere vooruitzichten voor de mensheid alleen mogelijk zullen zijn, zodra men niet alleen gebruik maakt van vooruitgang en ontdekkingen op praktisch, materieel en technisch gebied, maar ook op het terrein der geestelijke ontwikkeling de uitkomsten van het moderne denken aanvaardt als verworvenheden, die God de mensheid schonk tot waarachtige vooruitgang;

ten derde: dat indien de kerken voortgaan op de genoemde weg, een catastrofale ontchristelijking van cultuur en moraal te wachten staat, wat tot volkomen chaos zal voeren.

De Zwingli-Bond doet tenslotte een beroep op het Nederlandse volk — en de kerken in het bijzonder — zich er rekenschap van te geven, dat niet in allerlei geloofsbeschouwingen, maar in het dienen van God in naastenliefde en barmhartigheid de kern gelegen is van de werkelijk-christelijke religie”.

KERKNIEUWS

Tweetal te Amersfoort-C.: J. Kok te Enschede en W. v. d. Lingen te Schildwolde.

Beroepen te Niezijl-Kommerzijl: Joh. Strating te Alkmaar-Broek op Langendijk; te Buitenpost: W. Wierenga te Noordbergum.

Bedankt voor Bunschoten-Spakenburg: J. J. de Vries te Bergentheim.

Intree. Na bevestigd te zijn door ds. B. van Zuylekom van Leens deed kand. H. Mostert zijn intree in de Geref. Kerk van Wetsinge-Sauwerd. Ds. Zuylekom preekte over 1 Petr. 5 : 2-4, ds. Mostert over Ps. 23.

Afscheid. Ds. D. K. Smit van Kantens nam afscheid van de Geref. Kerk aldaar met een preek over 3 Joh. : 2.

Ds. J. E. Westerhuis 55 jaar predikant. Zaterdag 17 november was het 55 aar geleden dat ds. J. E. Westerhuis bevestigd werd als predikant in zijn eerste gemeente Zuidwolde (Dr.). Daarna diende hij de kerken te Gramsbergen 1911-1916, Asperen 1916-1919, Oud-Loosdrecht 1919-1924 en Hellevoetsluis en Nieuw-Helvoet 1924 tot aan zijn emeritaat in maart 1944. Na zijn emeritaat maakte ds. Westerhuis zich vrij.

Ds. Westerhuis die 16 nov. 1878 werd geboren is de nestor van onze predikanten. Hij gaat nog geregeld voor in de Dienst des Woords.

ADRESSEN :

Dokkum: Dr. G. J. Oosterhuis, Stationsweg F 149, Dokkum, tel. 05190-2020. Stukken voor de kerkeraad aan ds. G. Blijdorp; **Nigtevecht:** boekh.-penningm. H. Kwakkel, postgiro blijft 175585; **Glanerbrug:** adres Geref. Kerk: H. Marsman, Abel Tasmanstraat 22, Glanerbrug; **Kralingse Veer:** H. Berger, Rembrandtlaan 1, Krimpen a. d. IJssel; **Zuidbroek:** adres Kerk: A. Knapper, Tussenklappen W.Z. 24, Muntendam.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOL

De senaat van de Theologische Hogeschool deelt mede, dat hij een openbare academische samenkomst heeft uitgeschreven op donderdag 6 december 1962, in welke prof. J. Kamphuis, na het uitspreken van een rede, het rectoraat zal overdragen aan prof. C. Veenhof.

De samenkomst wordt belegd in de aula der Hogeschool, Broederweg 15, Kampen; het aanvangsuur is gesteld op 19.30 uur; belangstellenden worden verzocht uiterlijk 19.15 uur (kwart over zeven) aanwezig te zijn.

Voor de senaat,

H. J. Schilder,
h.t. secretaris.

NAAR EEN EIGEN TEHUIS....

Een thermometer?

Waarom plaatst U niet steeds een thermometer in de krant? Ieder kan dan gemakkelijk aflezen hoe de stand is.

Dit middel is aantrekkelijk. We kennen hem nog van de actie voor het Gezinsbladfonds. Toch menen wij om verschillende redenen deze suggestie niet te moeten overnemen. Onze actie is immers een geheel andere dan die voor genoemd fonds. Doen we dan helemaal niets? Ja, maar we werden tot iets anders gestimuleerd. We gaan de namen van de kerken vermelden, welke het gevraagde bedrag van f 3,50 per ziel reeds hebben voldaan.

Een erelijst!

Het dubbele bedrag werd tot heden ontvangen van de kerk van: **Broek op Langendijk; Eibergen; Uithuizen en Vrouwenpolder.** Wie volgt dit voorbeeld?

Het gevraagde bedrag kwam binnen van de kerk van: Almkerk-Werkendam; Amersfoort-C; Apeldoorn; Appingedam; Barendrecht; Beilen; Berkel en Rodenrijs; Breukelen; Capelle a. d. IJssel; Culemborg; Daarlervveen; Dalfsen; Doesburg; Doorn; Ede; Eibergen; Emmeloord; Emmen; Ermelo; Franeker-Sexbierum; Gees; Gerkesklooster-Stroobos; 's-Gravenhage-West; Heemse; Den Helder; Helpman; Hillegersberg-Straatweg; Hillegersberg-Terbregge; Koog-Zaandijk; Koudum; Kralingseveer; Leerdam; Leiden; De Lier; Lisse; Loenen a. d. Vecht; Loosdrecht; Loppersum; Middelharnis; Mildam; Minnertsga; Neede; Nieuw-Lekkerland; Nunspeet; Nijega-Opeinde. Een volgend maal verder.

De plaatsen zijn alfabetisch gesteld. Ieder kan dus nagaan of de eigen kerk al heeft voldaan of niet.

Een Zwartelijst.

Er is ook een aantal kerken waarvan nog niets werd ontvangen. Het zijn er 36; terwijl anderen wel heel snel gemeend hebben aan hun verplichting te hebben voldaan. Zo is er een bij, welke ruim f 1.000,— zou moeten bijdragen, men meende met slechts f 10,— te kunnen volstaan. Zo komen we er nooit. Laten we hopen dat deze „zwarte lijst”, welke we niet zullen publiceren, spoedig kleiner mag worden. We zullen hem op de voet volgen en er steeds melding van maken.

Vol verwachting,

schrijft een toeschouwer ergens in het land, Hij roept bij ons gedachten op, welke doen denken aan een ander „vol verwachting”, dat we in deze weken zoveel kunnen lezen en horen. Ja, vol verwachting, zouden wij ook meedelen?

Sybren met de deur uit!

De ouders van Sybren Foekes stuurden ons een foto van hun zoon. Wij kregen toestemming deze te gebruiken voor onze folder en dus werd hij in 10.000 exemplaren afgedrukt. Samen met dat andere jongetje, Paul, en zijn nichtje vormen zij een voortreffelijke illustratie. Hoë mooi zij ook zijn, wij kunnen er hier niets mee doen. Ze moeten de deur uit en hun geld opbrengen. Er werden er reeds veel aangevraagd, doch er zijn er nog meer over. Wie contribuanten wil winnen steunt daarmee alle arbeid, welke door de Stichting wordt verricht.

Wie doet er mee? U kunt U opgeven bij de plaatselijke predikant of de diakenen.

Verantwoording tot 19 november 1962:

Ontvangen van kerk f 198.045,93
Ontvangen van particulieren f 41.694,43

Bijdragen kunnen worden gestort op postrekening nr. 52325 t.n.v. Stichting Gereformeerde Kinderbescherming, Beatrixlaan 37, Ede.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk